

Mr. Semir HADŽIMUSIĆ, doktorant

Majda ŠUTIĆ MURSELOVIĆ, BA historije

JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla

ISTRAŽIVANJE I VALORIZACIJA NASLIJEĐA OPĆINE LUKAVAC U PERIODU 2014-2018. GODINE

Apstrakt: *Analizirajući rezultate dosadašnjih istraživanja možemo konstatovati da je u periodu do 2014. godine malo toga urađeno na kvalitetnom proučavanju lokalne historije i valorizaciji naslijeđa općine Lukavac.*

Ipak, od kraja 2014. godine poduzet je niz aktivnosti kako u pogledu izučavanja lokalne historije, tako i u istraživanju i valorizaciji kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa. Stručni tim Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je u periodu 2014-2018. godine uradio obimna terenska rekognosciranja, istraživanja, evidenciju i kategorizaciju dobara naslijeđa s područja općine Lukavac. Kao produkt ovog rada održana je naučna konferencija „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac“, te objavljen istoimeni zbornik radova.

U predstavljenom periodu, na području općine Lukavac, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine su proglašena četiri dobra kulturno- historijskog naslijeđa.

Ključne riječi: *Općina Lukavac, kulturno-historijsko naslijeđe, lokalna historija, nacionalni spomenici.*

Koliko je proučavanje i poznavanje nacionalne historije važno za izgradnju i afirmaciju identiteta jedne zemlje, naroda i društva, toliko je i izučavanje lokalne historije važno za izgradnju i promociju svojstvenosti i identiteta lokalne zajednice.

Nemjerljiv je značaj poznavanja svih historijskih procesa i pojava, globalnih, nacionalnih i lokalnih, kao i povezivanje bitnih karakteristika istih i

stvaranje jasne slike o prošlosti. Da bi imali historiografski uokvirenu cjelishodnu sliku prošlosti trebamo imati i neophodan kvantum naučne obrade i spoznaje lokalne historije.

Pod pojmom lokalne historije definiše se istraživanje i proučavanje historije nekog manjeg administrativnog prostora (općina, naselje, regija) kao dijela neke veće administrativno-političke cjeline, države. U predstavljenom slučaju to je proučavanje prošlosti Lukavca, kao dijela države Bosne i Hercegovine.¹

Kao povezan proces izučavanju lokalne historije jeste istraživanje i valorizacija kulturno-historijskog naslijeđa. U pitanju je istraživanje dobara materijalnog i nematerijalnog, nepokretnog i pokretnog naslijeđa u najširem smislu te riječi. Dobra naslijeđa (spomenici) jesu ostaci materijalne kulture i kao takva ubrajaju se u historijske izvore pomoću kojih proučavamo prošlost.

Općina Lukavac, smještena u dolini rijeke Spreče, danas je jedna od većih administrativno-teritorijalnih jedinica i industrijskih centara u Bosni i Hercegovini. Na prostoru 33. mjesne zajednice, živi ukupno 44. 520. stanovnika.² Iako jedna od većih administrativno-teritorijalnih jedinica u Bosni i Hercegovini ubraja se u red onih lokalnih zajednica i gradova koji u proteklom periodu nisu prošli adekvatnu naučnu, historiografsku obradu svoje prošlosti, te valorizaciju kulturno-historijskog naslijeđa. U periodu 2014-2018. godine dati su značajniji rezultati po ovom pitanju.

PRIMJERI ISTRAŽIVANJA PROŠLOSTI OPĆINE LUKAVAC

Istraživanja prošlosti općine Lukavac možemo uslovno podijeliti u dva glavna perioda i to: prvi period: od prvog znanstvenog rada o prošlosti Lukavca 1955. godine, pa do 2014. godine kada je objavljena knjiga *Lukavac kakav je nekada bio*, te od 2014. godine do danas. U ovom radu posmatramo istraživanja u periodu 2014-2018. godine, kada je za četiri godine istraženo i objavljeno više historiografskih i drugih naučnoistraživačkih radova nego u više od pola stoljeća prethodnog razdoblja.

---

¹ Više vidi: Azem Kožar, „Neki metodološki aspekti istraživanja lokalne historije“, *Gračanički glasnik*, br. 32, Gračanica 2011, 178-182.; Semir Hadžimusić, „Značaj izučavanja lokalne historije za razvoj historiografije – primjer istraživanja prošlosti Općine Lukavac“, *Društvene i humanističke studije*, br. 3., Tuzla 2017., 167-186.

² Više vidi u: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini: Rezultati popisa*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2016.

ISTRAŽIVANJA DO 2014. GODINE

Istraživanja prošlosti, sa posebnim (konkretnim) temama koje obrađuju područje Lukavca možemo pratiti od 1955. godine kada je u Glasniku zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine izašao rad o arheološkom pronalasku i istraživanjima provedenim u Bokavićima. Radi se o nalazu iz bronzanog doba (oruđe, oružje, fragmenti bronzanih posuda, nakit) iz naselja Bokavići, zaseok Čajići koji je slučajno pronađen 1951. godine od strane jednog mještanina, a zahvaljujući profesoru Šabanu Hodžiću i Borivoju Čoviću bio je dodatno istražen i valorizovan. Pronađeni predmeti tada su pohranjeni u Zavičajni muzej u Tuzli (danas Muzej istočne Bosne) te označeni kao „Praistoriski depo iz Lukavca“.³

Godine 1959., izašlo je djelo pod nazivom *Četerdeset godina osnovne škole u Lukavcu*. U istom je ukratko predstavljen razvoj osnovnog školstva u gradskom području Lukavca, od osnivanja Privatne njemačke osnovne škole 1895. godine, pa do formiranja osmogodišnje škole 1959. godine. Autori nisu naveli korištene izvore i literaturu, ali iz sadržaja djela prilično je jasno da se radi o školskoj dokumentaciji i evidenciji, te saznanjima nastavnika, savremenika događaja.⁴

Presudan korak u izučavanju lokalne historije općine Lukavac trebao je biti učinjen 1978. godine. Naime, tada je učinjen pokušaj ka pravljenju jedne monografije kakvu je Lukavac trebao i prije da dobije. Publikacija koja je tada objavljena (*Društveno-privredna karta Grad. Komuna Lukavac*) jeste prikazala određene historijske događaje i razvojni put Lukavca, ali ne po metodologiji historijskih istraživanja, te samim tim navedena publikacija ne predstavlja historiografsko djelo. Odgovorni u pripremi ove publikacije nisu mogli da izađu iz okvira društveno-političkog sistema. Miloš Mandalinić, tadašnji predsjednik Skupštine opštine Lukavac, u predgovoru navodi i slijedeće: *O prošlosti življenja ljudi u ovom kraju nema mnogo da se kaže ne zbog nedostatka istorijskih podataka ili arheoloških otkrića, već radi toga što se ovdje stoljećima ništa bitno nije mijenjalo, izuzev ratova koji su pomjerali granice osvajača ove rodne grude našeg dijela zemlje*.⁵ Upravo tako je i napisano navedeno djelo. Presentacija prošlosti Lukavca do 1945. godine data je u fragmentima. Tako u dijelu

---

³ Borivoj Čović, „Preistorijski depo iz Lukavca“, *Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo*, arheologija, nova serija, sv. XI, Sarajevo 1955., 91-102.

⁴ Grupa autora, *Četerdeset godina osnovne škole u Lukavcu: Izvještaj povodom četerdesete godišnjice osnovne i desete godišnjice osmogodišnje škole (1919.-1959.)*, Lukavac 1959.

⁵ Grupa autora, *Društveno-privredna karta: Grad. komuna Lukavac*, Beograd 1978.

naslovljenom kao *Nastanak i razvoj grada Lukavca* tek se na šest stranica teksta govori o datoj temi, dok teme iz perioda Drugog svjetskog rata, socijalističke izgradnje privrede i slično zauzimaju veći dio publikacije. I u tom okviru, većina tema obrađena je kroz period 60-tih i 70-tih godina XX. stoljeća, a manje u periodu kasnih 40-tih i tokom 50-tih godina. Redakcija nije teme organizirala na sistematičan, historijsko-hronološki način. Uprkos nedostacima, ovo djelo uspjele neke teme, podatke a prije svega fotografije predstaviti i sačuvati od minulog vremena. Stoga, navedena publikacija daje osnov za dalja istraživanja.

Iste godine kada i ranije pomenuta edicija o Lukavcu, objavljena je monografija Mjesne zajednice Prokosovići, što je prvi monografski prikaz jednog naselja u općini Lukavac. Ima okvire historiografskog djela, te kao takva daje još uvijek jedini konkretni historijski prikaz razvoja ovog naselja.⁶ Na sličnim metodološkim i naučnim karakteristikama je zasnovana i Monografija mjesne zajednice Dobošnica Donja, izdata 1985. godine.⁷

Pozitivan primjer istraživanja jednog segmenta lokalne historije Lukavca predstavlja izdavačko djelo *Osnovno školstvo u Lukavcu i okolini, istorijsko-hronološki prikaz, koji je urađen povodom obilježavanja stogodišnjice osnovnog školstva i učiteljstva u Lukavcu i okolini*. Sa autorskim priložima saradnika, do tada je o Lukavcu najkvalitetnije metodološki i sistematično urađeno historiografsko djelo. U istom je objašnjen razvoj obrazovanja na području Lukavca i okoline (većinom teritorija današnje općine Lukavac) od najstarijih oblika obrazovanja do stanja u osamdesetim godinama 20. stoljeća.⁸

O Lukavcu u Drugom svjetskom ratu objavljena je posebna studija pod nazivom *Lukavac u radničkom pokretu, NOR-u i revoluciji*. Autori donose širok opseg podataka, prije svega o stanju u Lukavcu i okolini za vrijeme Drugog svjetskog rata, ali ipak nisu uspjeli da prilikom interpretacije istih cjelishodno koriste kriterij „sine ira et studio“. Pored toga, knjiga predstavlja kompleksno historiografsko djelo, koje uz kritički pristup može rasvijetliti jedan dio historije Lukavca, a prije svega temelj je za dalja istraživanja.⁹

Iz prethodno elaboriranog možemo zaključiti da je konkretno istraživanje prošlosti, odnosno izučavanje lokalne historije Lukavca formalno započeto 1955. godine. Isto nije trajalo u kontinuitetu, a tek u periodu 1978-1989. dobija historiografske konture. Osim kada je u pitanju proučavanje historije školstva, Narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. te djelimično

---

⁶ Grupa autora, *Monografija mjesne zajednice Prokosovići*, Prokosovići 1978.

⁷ Grupa autora, *Monografija mjesne zajednice Dobošnica Donja*, Dobošnica 1985.

⁸ Grupa autora, *Osnovno školstvo u Lukavcu i okolini: istorijsko-hronološki prikaz*, Lukavac. 1989.

⁹ Jeremija Ješo Perić, Dževad Pašić, *Lukavac u radničkom pokretu, NOR-u i revoluciji*, Lukavac 1989.

pojedinih naselja, izučavanje prošlosti Lukavca u navedenom periodu nije uspjelo zadovoljiti metodološke i historiografske standarde, kao ni značajnije otkriti do tad nerazjašnjena pitanja lokalne historije.

Ratni vohor agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine prekinuo je tek započetu nešto intenzivniju historiografsku aktivnost u Lukavcu. Lukavački autori snage usmjeravaju na rad u novinsko-izdavačkim projektima (lokalna općinska, patriotska i vojna glasila). Novinskim prilogom o prošlosti Puračića objavljenim u lukavačkom listu *Sabah* započet je, iako amaterski, ipak rad sa osnovama historiografskog istraživanja.¹⁰ Slijedeće, sada obimnije istraživanje ponovo provodi isti autor, iz čijeg pera u prvoj godini nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu, izlazi posebna publikacija *Puračić u prošlosti*.¹¹ Nakon Šabanovića i drugi autori, naučni radnici i istraživači prošlosti započinju nešto aktivniji rad na ovom polju.

Rifet Hasković i Atif Kujundžić priredili su publikaciju pod nazivom *Lukavac 92-96*. Ista donosi osvrt na stanje u Lukavcu za vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995., do 1996. godine. Djelo je pisano u književnom, proznom i novinarskom stilu. Nema karakter naučne sinteze, ali može poslužiti kao prilog usmenoj historiji Lukavca u periodu agresije 1992-1995. godine.¹²

Vasilije Blagojević i drugi, 1999. godine objavljuju djelo *Jokanovići u Smolući*. Kao centralna tema obrađuje se „Rodoslov porodice Jokanovići“. Sem navedenog drugi sadržaj uglavnom je prožet subjektivnim pristupom u obradi i prezentovanju stanja u Smolućoj i okolini ratne 1992. godine.¹³

Prošlost Lukavca i okoline i u drugim djelima sagledavana je s raznih aspekata. Ista su nastala u periodu 2005-2012. godine te zavređuju posebnu pažnju istraživača, naučne i stručne javnosti. U pitanju su znanstveno istražena rodoslovlja¹⁴ ili kratki prikazi povijesti familija i mjesta življenja¹⁵ zatim

---

¹⁰ Salih Šabanović, „Naselje staro preko 700 a džamija preko 300 godina“, *Sabah*, Lukavac, 21. juli 1993.

¹¹ Salih Šabanović, *Puračić u prošlosti*, Lukavac 1996.

¹² Rifet Hasković, Atif Kujundžić, *Lukavac 92-96.*, Lukavac 1997.

¹³ U recenziji za ovu knjigu Ljubomir Todorović, potpisuje se kao „ratni komadant Štaba odbrane Smoluće“, i ističe da autori ove knjige „ispunjavajući svoj dug prema svom narodu i svojoj državi Republici Srpskoj - još jednom su pokušali da zapišu ime Smoluće u anale naše istorije...“ U knjizi se, između ostalih objavljuju i stihovi pjesama „Miris ognjišta“, ali i „Ej, Smolućo, zemljo Srpska“. Dakle, djelo *Jokanovići u Smolući* nije historiografsko, nije rađeno „sine ira et studio“, no kao takvo može dati određene podatke koje treba dalje valorizovati., Vasilije Blagojević, Jovo Iljić, Ilinka Marković-Todorović, *Jokanovići u Smolući*, Bijeljina 1999.

¹⁴ Omer Ibrahimagić, „Rodoslov Ibrahimagića iz Agića u Smolući“, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju*, br. 34, Gračanica 2012.

¹⁵ Fehim Salihović, *Vremeplov porodice Salihovića i mjesta Modrac*, Lukavac 2005.

istraživanja o župi sv. Ante Padovanskog u Lukavcu¹⁶ kao i osvrtu na prošlost naselja Orahovica.¹⁷

U djelu o svom zavičaju, Smolući Radoslav Maksimović donosi širok spektar informacija, od historijsko-geografskih, etnoloških, demografskih, autobiografskih, o Smolući, sebi, svojim prijateljima Smolućanima. Različite tekstove autor oživljava kroz brojne vlastite i druge fotografije. Najveća tematska cjelina u ovoj knjizi jesu „Rodoslovi Smolućanskih familija“ u kojoj autor donosi tabelarne prikaze rodoslova brojnih familija. Smoluća i njeni ljudi ne predstavlja naučno djelo, nije zasnovano na metodologiji historijskog istraživanja, ovo su jednostavno vrijedne autorove bilješke o svom zavičaju koje su sabrane i priređene u ovu publikaciju.¹⁸

Munib Efendić, svoju odbranjenu magistarsku radnju iz oblasti političkih nauka pod nazivom *Organizacija i razvoj lokalne samouprave na području Tuzlanskog kantona – Studija slučaja Opštine Lukavac* je objavio pod istoimenim nazivom 2012. godine. U ovom dijelu, autor predstavlja i elaborira činjenice iz političke historije Lukavca, osnivanje stranačkih podružnica u Lukavcu, njihovi izborni rezultati, od prvih višestranačkih 1990. godine do lokalnih izbora 2000. godine. Pored navedenog, mr. Efendić objašnjava i određene historijsko-geografske karakteristike općine Lukavac, daje razmatranja o prošlosti Lukavca grada, i drugo.¹⁹

ISTRAŽIVANJA U PERIODU 2014-2018. GODINE

Značajan doprinos istraživanju prošlosti Lukavca dao je lukavački novinar i književnik Faruk Kruševljanin kada je 2014. godine objavio knjigu *Lukavac kakav je nekada bio*. Autor donosi svojevrsnu hroniku grada Lukavca, knjiga govori najviše o Fabrici sode i ulozi iste u društvenom razvoju grada Lukavca, od njene izgradnje pa do prvih godina poslije Drugog svjetskog rata. U prvi plan su stavljani građani Lukavca i razmatranja o njihovom doprinosu razvoju svih segmenata života u gradu. Poseban osvrt stavljen je na pojedince (strance) koji su došli sa izgradnjom Fabrike sode krajem 19. stoljeća i kasnije, a koji su ostavili trag u prošlosti Lukavca. Knjiga je upotpunjena sa brojnim starim fotografijama grada, pojedinaca i društvenih kolektiva. *Navedeno* djelo ne

---

¹⁶ Pero Iljkić (priredio), *Sto godina župe Lukavac*, Lukavac 2010.

¹⁷ Borislav Gavrić, *Orahovica na Ozrenu*, Beograd. 2009.

¹⁸ Radoslav Maksimović, *Smoluća i njeni ljudi – u prošlosti i sadašnjosti – a budućnost?*, Zrenjanin-Tuzla 2011.

¹⁹ Munib Efendić, *Organizacija i razvoj lokalne samouprave na području Tuzlanskog kantona: studija slučaja opštine Lukavac*, magistarski rad, Puračić 2012.

predstavlja historiografsku sintezu, ali itekako upotpunjuje i potiče istraživanja i prezentiranja dostatnog broja tema iz prošlosti Lukavca.²⁰

U isto vrijeme kada Kruševljanin objavljuje svoju publikaciju o prošlosti Lukavca, na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli, Semir Hadžimusić brani završnu magistarsku radnju pod nazivom *Kultura Lukavca u periodu 1945-1953. godine* gdje na osnovu historijskih izvora prvog reda govori o općim, društvenim a posebno kulturnim i prosvjetnim prilikama u Lukavcu u datom periodu.²¹

Nedugo potom, isti autor objavljuje naučni rad o opismenjavanju stanovništva na području Lukavca u periodu 1945-1953. godine.²²

U članku *Lukavački srez, administrativno-teritorijalne i društveno-ekonomske karakteristike – 1945.-1947. godine*, autor objašnjava do tada neobrađeno historijsko pitanje postojanja sreza sa sjedištem u Lukavcu. Lukavački srez je osnovan u augustu 1945., a ukinut u januaru 1947. godine. Obuhvatao je 21 mjesni narodni odbor, čime su osim naselja iz današnjih okvira općine Lukavac u njegov sastav ulazila i određena naselja iz općina Banovići, Živinice, Tuzla i Gračanica. U prvom dijelu, pored administrativno-teritorijalnog okvira Lukavačkog sreza, autor objašnjava političke prilike, govori o rukovodstvu sreza, donosi demografsko-socijalne karakteristike. U drugom dijelu imamo sliku postratne obnove privrede i infrastrukture u Lukavcu te osvrt na kulturno-prosvjetne prilike. Ovaj historiografski rad je nastao kao rezultat naučnog istraživanja, prije svega na osnovu historijskih izvora prvog reda.²³

Bilježenje podataka koje dobijemo od savremenika događaja je poduhvat vrijedan pažnje, a autori Šutić i Kovačević donose jedan takav prilog o Lukavcu u Drugom svjetskom ratu.²⁴

---

²⁰ Faruk Kruševljanin, *Lukavac kakav je nekada bio*, Lukavac 2014.

²¹ Semir Hadžimusić, *Kultura Lukavca u periodu 1945-1953. godine* (neobjavljena magistarska radnja), Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla 2014.

²² Semir Hadžimusić „Analfabetski tečajevi i opismenjavanje stanovništva na području Lukavca 1945-1953. godine“, *Baština sjeveroistočne Bosne: časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe*, br. 6., Tuzla 2014., 54-61.

²³ Semir Hadžimusić, „Lukavački srez: administrativno-teritorijalne i društveno-ekonomske karakteristike - 1945.-1947. godine“, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju*, br. 39, Gračanica 2015., 72-83.

²⁴ Majda Šutić, Elvedin Kovačević, „Razgovor sa Rahmanom Šabanovićem – prilog usmenoj historiji Lukavca u Drugom svjetskom ratu“, *Baština sjeveroistočne Bosne: časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe* br. 7., Tuzla 2015.

KULTURNO-HISTORIJSKO I PRIRODNO NASLIJEĐE OPĆINE LUKAVAC

Najvažniji korak u savremenim istraživanjima prošlosti Lukavca napravljen je s organizovanjem naučne konferencije „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac“, održane 31. oktobra 2015. godine u Lukavcu. Organizatori konferencije bili su Javna biblioteka Lukavac i Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona.

Okvirni sadržaj problematike koja se razmatrala na skupu:

1. Kulturno-historijski razvoj područja Lukavca
2. Prahistorijski i antički arheološki lokaliteti i gradine
3. Srednjovjekovni arheološki lokaliteti, nekropole, crkvine
4. Vjerski objekti: džamije, mektebi, crkve, mezarja, groblja
5. Industrijsko naslijeđe
6. Geološko i rudarsko naslijeđe
7. Spomenici iz ratova 1941-1945. i 1992-1995. godine
8. Ostalo: graditeljsko, umjetničko, pisano, duhovno naslijeđe, nematerijalno naslijeđe, jezik, toponimi, genealogija (rodoslovlja)
9. Prirodno naslijeđe (vrhovi, izvori, reljefni oblici, šume, stabla, flora)
10. Jezero Modrac kao prirodno naslijeđe
11. Etnološko naslijeđe (običaji, predanja, nošnje, tradicionalna arhitektura, stari zanati).
12. Umjetničko stvaralaštvo područja Lukavac (književnost, likovna i muzička umjetnost)

Već pred održavanje konferencije štampan je zbornik sažetaka radova, a po okončanju konferencije uslijedio je rad na temeljitom pripremanju zbornika radova *Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac*.²⁵

Zbornik radova je promovisan u Javnoj biblioteci Lukavac, 14. maja 2016. godine. Isti na 683. stranice, sadrži 37. autorskih i koautorskih radova. Mnogi eminentni autori donose svoje originalne naučno-istraživačke radove i time dobrim dijelom osvjetljavaju raniju dosta nejasnu sliku, posebno kada je u pitanju znanstvena interpretacija i ekspozicija tema iz prošlosti općine Lukavac.

---

²⁵ Mirsad Kunić, Semir Hadžimusić, ur., *Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac: zbornik radova*, Javna biblioteka Lukavac i Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla 2016.

Također, u pitanju je multidisciplinarni pristup, pored historije i historiografije predstavljena su pitanja iz područja nekoliko društvenih (jezik, književnost, etnologija, arheologija) ali i prirodnih nauka (geografija, biologija, hemija).²⁶

Naučna konferencija „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac“ bila je podsticaj da se nastave započeta i otvore nova istraživanja prošlosti i kulturno-historijskog naslijeđa općine Lukavac.

O stećcima, kamenim nadgrobim spomenicima, simbolima srednjovjekovne Bosne, piše Semir Hadžimusić i prvi put donosi podatke o ovom segmentu spomeničkog kulturno-historijskog naslijeđa općine Lukavac. Iako „spašen“, do tada je prilično bio zaboravljen i jedini stećak koji se nalazi u parku kod Doma kulture u Lukavca, a koji je između ostalog predstavljen u ovom radu.²⁷

Stoljeće urbanog razvoja Lukavca predstavili su Omer Hamzić i Rusmir Djedović u radu „Razvojni put Lukavca-od ledine krajem 19. do industrijskog grada krajem 20. stoljeća.“²⁸

Nematerijalno kulturno-historijsko naslijeđe istraženo je i valorizovano na primjeru Dovišta na Tirinovcu kod Prokosovića, koje je do tada nauci nepoznato u posebnom radu predstavio Semir Hadžimusić, a Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa isto je valorizovao i kao dobro nematerijalnog naslijeđa upisao u Registar dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa općine Lukavac.²⁹

Tokom 2017/2018. godine nastavljena su intenzivna istraživanja prošlosti i valorizacija kulturno-historijskog naslijeđa općine Lukavac.

Još jedan rad je rezultat spoja terenskog istraživanja i valorizacije dobra kulturno-historijskog naslijeđa, te njegove historiografske obrade. Radi se o koautorskom poduhvatu Adija Ćorovića (Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika) i Semira Hadžimusića, o Vili Solvay u Lukavcu, građevini koja je krajem 2015. godine proglašena nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. U multidisciplinarnom naučnoistraživačkom radu dat je historijski osvrt i arhitektonski opis ovog nacionalnog spomenika. Autori

---

²⁶ Semir Hadžimusić, „Zbornik radova: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac“, *Glasnik arhiva i arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine XLVI/2016*, Sarajevo 2016., 235-243.

²⁷ Semir Hadžimusić, „Stećci na području općine Lukavac“, *Baština sjeveroistočne Bosne*, br.7., Tuzla 2015., 65-73.

²⁸ Omer Hamzić, Rusmir Djedović, „Razvojni put Lukavca – od ledine krajem 19. do industrijskog grada krajem 20. stoljeća“, *Prilozi historiji urbanog razvoja Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću, zbornik radova*, Sarajevo 2016., 115-131.

²⁹ Semir Hadžimusić, Dovište na Tirinovcu kod Prokosovića, općina Lukavac, *Gračanički glasnik, časopis za kulturnu historiju* br. 42., Gračanica 2016., 149-156.

donose nove spoznaje kada je u pitanju prvobitna namjena ovog objekta koji predstavlja jedan od najznačajnijih simbola Lukavca.³⁰

Također, treba navesti i slijedeće radove koji su upotpunili istraživanje lokalne historije i naslijeđa općine Lukavac:

- Semir Hadžimusić, Osnivanje i rad biblioteka na području Lukavca u periodu 1945-1953. godine, *Baština sjeveroistočne Bosne*, časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe br. 9., Tuzla 2017.
- Mihađ Sakić, Lik i djelo Saliha Šabanovića – književnika iz Puračića, *Baština sjeveroistočne Bosne*, časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe br. 9., Tuzla 2017.
- Rusmir Djedović, Semir Hadžimusić, Familija Begići iz Jarušaka Donjih kod Lukavca, *Baština sjeveroistočne Bosne*, časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe br. 9., Tuzla 2017.
- Semir Hadžimusić, Školstvo na području Lukavca 1945-1953. godine, *Historijski pogledi* br. 1., Tuzla 2018.

Veliki doprinos istraživanju savremene kulturne historije općine Lukavac jeste knjiga ***Kulturno-umjetničko stvaralaštvo u Lukavac Mjestu KUD Rudar, 1978-2018.***, autora Semira Hadžimusića i Medihe Kahrić. Ova monografija svjedoči kontinuiranom, predanom radu KUD-a "Rudar", njegovim uspjesima, volji i želji za radom njegovih članova, ali prije svega čuvanju kulture i tradicije. Autori su detaljno predstavili razvoj KUD-a na osnovu arhivske i fotografske građe, te nam dali brojne informacije o radu, zalaganju, uspjesima ovog društva. Samim time ovo djelo predstavlja značajan pisani trag o kulturno-umjetničkom životu prije svega Lukavac Mjesta, ali i samog grada i države, s obzirom na brojne uspjehe sa međunarodnih nastupa.³¹

Istraživanje prošlosti i izučavanje lokalne historije općine Lukavac nije bilo isključivo historiografskog karaktera. Međutim, i djela u kojima nije ostvaren znanstveni historiografski pristup, a donose značajne podatke iz prošlosti važna su za upotpunjavanje što sveobuhvatnije historijske slike razvoja Lukavca. Upravo, ova djela su dala poticaj za dalja, uglavnom historiografska istraživanja.

---

³⁰ Adi Ćorović, Semir Hadžimusić, „Vila Solvay u Lukavcu. Historijski osvrt i arhitektonski opis nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine“, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju* br. 44., Gračanica 2017, 35-49.

³¹ Majda Šutić Murselović, *Kulturno-umjetničko stvaralaštvo u Lukavac Mjestu, KUD Rudar, 1978-2018.*, neobjavljeni prikaz knjige, Lukavac-Tuzla, 2018.

ISTRAŽIVANJE I VALORIZACIJA NASLIJEĐA

Evidentiranje, valorizacija i kategorizacija kulturne baštine predstavljaju osnov sagledavanja kako obima, tako i vrijednosti kulturne baštine.

Pod zaštitom dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa (*prema Zakonu o zaštiti i korištenju kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa „Sl. list SR BiH”, br. 20/85 i 12/87*) podrazumijeva se: evidentiranje, istraživanje i vrednovanje dobara koja uživaju prethodnu zaštitu; uvođenje svojstva dobara; proglašenje dobara zaštićenim; vođenje registra i dokumentacije; čuvanje, održavanje i pravilno korištenje dobara; sprečavanje uništenja dobara i zabrana svake radnje kojom bi se mogao posredno ili neposredno promjeniti oblik ili narušiti svojstvo dobara; konzervacija i restauracija, adaptacija i revitalizacija dobara; zabrana trajnog iznošenja dobara i ograničenje njihovog privremenog iznošenja iz zemlje; provođenje drugih mjera za zaštitu dobara utvrđenih zakonom.

Osnovni cilj očuvanja naslijeđa Tuzlanskog kantona, na čemu se i temelji rad JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona jesu evidentiranje i očuvanje kulturnih dobara, obnova i korištenje kulturnih dobara, očuvanje bosanskohercegovačkog identiteta, jačanje svijesti o značaju naslijeđa, promovisanje i popularizacija naslijeđa.

Na osnovu dokumentacije Zavoda, terenskog i historiografskog istraživanja, rekognosciranja, dokumentacije Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Općine Lukavac i drugo, Zavod je utvrdio listu evidentiranih dobara naslijeđa općine Lukavac. Iako su krajem 80-tih godina sprovedene određene aktivnosti ka pripremi izrade elaborata Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac, iste su prekinute zbog agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine.³²

Prve značajnije istraživačke aktivnosti o Lukavcu i njenoj okolini, a koje sprovode uposlenici i spoljni saradnici Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, počinju tokom 2010/2011. godine, intenziviraju se u periodu 2014-2018. godine i traju do danas.

---

³² Više vidi: Munisa Kovačević, Mihad Sakić, „Doprinosi JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona u proučavanju lokalne historije i naslijeđa Lukavca i okoline, *Saznanja* br.7, Tuzla 2018.

REGISTAR DOBARA KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLIJEĐA OPĆINE LUKAVAC

U cilju efikasne zaštite i očuvanja, kao i popularizacije kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, na teritoriji Tuzlanskog kantona a u okviru svoje redovne djelatnosti i u skladu sa zakonskim ovlaštenjima JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je sproveo aktivnosti na evidentiranju kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa na području općina našeg kantona te uradio Registar dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa za sve općine Tuzlanskog kantona radi njihove zaštite i adekvatnog korištenja.

Preliminarna evidencija dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa općine Lukavac utvrđena je krajem 2014. godine i ista broji preko stotinu dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa općine Lukavac.³³

Registar dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa za općinu Lukavac je pripreman od 2014. pa do 2016. godine, u kojem su obrađena sva značajnija dobra naslijeđa u navedenoj općini. U registru kulturno-historijskih i prirodnih dobara za općinu Lukavac evidentirano je 44 dobro kulturno-historijskog naslijeđa i 8 dobara prirodnog naslijeđa.³⁴

Evidentirana dobra su valorizirana i kategorisana prema vrstama: arheološko, spomeničko, graditeljsko, kulturno-historijsko (sakralno), etnološko, nematerijalno i prirodno dobro. Treba naglasiti da su navedena kulturno-historijska i prirodna dobra u različitom stepenu očuvanosti i istraženosti.

Pregled evidentiranih dobara naslijeđa općine Lukavac:

1. Predione i ambijentalne cjeline:

Brdsko-planinsko područje Ozrena, Brdsko-planinsko područje Ratiša, Jezero Modrac (vodena površina i priobalje), Stara čaršija u Puračiću, Urbano-historijsko središte Starog Lukavca, Austrougarsko gradsko središte Lukavca, Središte grada Lukavca (Glavna ulica i Aleja platana)

2. Arheološka dobra:

Bokavići - lokalitet iz bronzanog doba, gradina u Vasiljevcima, Stupari,

---

³³ Arhiva Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona (Dalje: Arhiva Zavoda), *Preliminarni pregled zaštićenih, evidentiranih i potencijalnih dobara naslijeđa općine Lukavac*, Tuzla, decembar 2014.

³⁴ Arhiva Zavoda, *Registar dobara: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac*, Tuzla 2016. (Dalje: Registar dobara.)

Crkvina u Vasiljevcima, Crkvina između Starog Lukavca i Crvenog Brda, Barice u naselju Puračić, Tumul ispod, Berkovice, lokalitet Dvor – Bistarac, Gradina u Orahovici, Strojna kod Orahovice, Klisovi kod Orahovice, Gradac kod Devetaka, Varad kod Devetaka, Brdo Krst u Gnojnici

3. Sakralna kulturno-historijska dobra:
Stara džamija u Puračiću, stara džamija u Turiji (Ivkovina), mjesto stare drvene džamije u Poljicu (Ugar), Hram sv. Proroka Ilije u Puračiću (nacionalni spomenik), Katolička crkva sv. Ante Padovanskog sa župnom kućom u Lukavcu (nacionalni spomenik), pravoslavna crkva u Brijesnici Donjoj, kapela na gradskom groblju u Lukavcu, kapela na groblju u Bistarcu.
4. Nekropole stećaka:
Mramor u Brijesnici Gornjoj, Mramor u Babicama Gornjim, Nekropola Barice i Selište, Puračić, Stećak na groblju u Krtovi, Nekropole Glib i Kamen, Šikulje, nekropola u Vasiljevcima, stećak kod Doma kulture u Lukavcu
5. Stara muslimanska mezarja
Mezarje u haremu Stare džamije (Poljice, Ugar), mezarje Okići (Poljice, Dublje), mezarje Jelah (Poljice, Ugar), Podosoje, Gnojnica, Ignjište, Gnojnica, Mezarje u haremu stare džamije (Ivkovina, Turija), Kosa (Prokosovići), Strane (Bokavići), Gegići (Devetak), mezarje u haremu stare džamije (Dobošnica Donja), Carska Bašča (Dobošnica Donja), staro mezarje u Bikodžama, nišan i turbe na tumulu ispod Berkovice, staro mezarje i nišan Ibrahim-age u Agićima (Smoluća).
6. Stara katolička i pravoslavna groblja
Groblje „Sveti Mihovil“ u Bistarcu (oformljeno početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada je na njega preneseno stotinjak grobova sa starog groblja – PK Šićki Brod.), mjesto katoličkog groblja u Puračiću (lokacija na kojoj je bilo staro groblje zvala se „Grahovište“), gradsko (katoličko) groblje u Lukavcu na kojem su sahranjeni brojni doseljenici (nekadašnji uposlenici Fabrike sode) iz Austrougarske, pravoslavno groblje u Smolućoj, pravoslavno groblje u Krtovi, Vasiljevcima.
7. Etnološko naslijeđe
Čamdžića kuća u Puračiću (nacionalni spomenik), kuća Bikovića u Starom Lukavcu, han Ahme Dorića u Gnojnici, kuća Memića u Prokosovićima, kuća Muratovića u Prokosovićima, Fatušića han u Puračiću, stare bosanske kuće u Berkovici, Salihovića vodenica, kompleks vodenica na Spreči u Modracu, stara kuća u Bistarcu (pored pruge).
8. Graditeljska dobra
Vila „Solvay“ u Lukavcu (nacionalni spomenik), zgrada uprave Solvaya,

crvena zgrada na čelu Kolona, Zelengora, zgrada stare željezničke stanice (nacionalni spomenik BiH), zgrade iz austrougarskog perioda u Prvoj i Milerovoj ulici, zgrada uprave PK Šikulje u Starom Lukavcu, policijski toranj, planinska kuća na Svatovcu, Blagojevića kuća Puračić, druge kuće u Puračiću, stara kuća preko puta džamije u Gnojnici, stara škola sa spomen pločom u Bistarcu, stara škola u Starom Lukavcu, mjesto Odžaka Pašića u Šikuljama, stari most na uskotračnoj pruzi naselje Gnojnica, objekat vila Svatovac u Lukavcu u mjestu Poljice.

9. Spomenička dobra

Centralna spomen-kosturnica poginulim učesnicima NOR-a u Lukavcu, sva ostala spomen obilježja iz NOR-a, pojedinačno, Centralno obilježje odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-95. u Lukavcu, sva ostala obilježja odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-95., pojedinačno

10. Prirodna dobra

Jezero Bistarac, jači izvori – vrela, izvori mineralizovani – kiseljaci, termalni, izvor Petrak u Lukavcu, izvor Bukve u Puračiću, stanište čaplji pored brane Modrac, Bokavićko brdo (borova šuma), stanište dabrova, staro korito Spreče – Dobošnica, devet vrela u Devetaku, Skamenjena djevojka, kamen u obliku žene između Poljica i Babica, izletišta Tirinovac, izletišta Svatovac, Turijska bara; barsko-močvarno područje na ušću Turije u Modrac, rijeka Turija, klisura Sklop na Turiji, rijeka Brijesnica, rijeka Fojnica, rijeka Bukovica, aleja Platana u Lukavcu, parkovi u gradu Lukavcu, brdo Lipova Glava, područje Vijenca, jezero na Brezicima u Smolućoj.

11. Nematerijalna dobra

Dovište na Ratišu, dovište na Tirinovcu, dovište iznad Poljica, dovište na Srnicama, dovište na Svatovcu, dovište na Modracu, vašar u Puračiću, izvorna muzika (Dobošnica, Crveno brdo).

12. Ostalo

Zavičajno-muzejska zbirka u Javnoj biblioteci Lukavac, zavičajno-muzejska zbirka Centra za kulturu Lukavac, druge zavičajno-muzejske zbirke – školske i privatne, umjetnička dobra i tapiserija sa motivima Lukavca u Centru za kulturu, umjetnička dobra – privatna, stare matične knjige u matičnim uredima, austrougarske gruntovne knjige sa kraja 19. stoljeća u Općinskom sudu Lukavac.³⁵

---

³⁵ Arhiva Zavoda, *Registar dobara*.

Četiri dobra proglašena su nacionalnim spomenikom

Istraživanjem, valorizacijom i kategorizacijom naslijeđa, stručni tim Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je izdvojio nekoliko dobara koja je predložio za status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine. Pripremljene su i podnešene peticije Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika, za proglašenje Vile „Solvay“, Stare željezničke stanice i Katoličke crkve sv. Ante Padovanskog sa župnom kućom u Lukavcu, Čamdžića kuće i Čaršijske džamije u Puračiću, te Nišana Ibrahim-age Plajatela u Smolući, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.³⁶

Nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine je dobro koje zbog svog kulturnog, historijskog, ambijentalnog, umjetničkog, vjerskog i etničkog značaja se smatra vrijednim spomenikom za cijelu Bosnu i Hercegovinu.

Odluke o proglašenju nekog kulturnog dobra nacionalnim spomenikom donosi Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine na osnovu Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH i kriterija, a za njihovo provođenje nadležne su entitetske i vlasti u Brčko Distriktu, koje su dužne osigurati sve tehničke, administrativne, pravne, finansijske i druge uvjete za provedbu tih odluka

Komisija ne razmatra imovinske, pravne i političke kriterije, što znači da, bez obzira na to ko je vlasnik, korisnik ili upravitelj dobra, mjere i obaveze njegove zaštite i način vrednovanja ostaju neizmijenjene. Za izdavanje odobrenja za intervencije na nacionalnim spomenicima nadležan je Zavod za zaštitu spomenika FBiH, odnosno Federalno ministarstvo za prostorno uređenje, a sve intervencije moraju biti u skladu s mjerama zaštite koje su propisane odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

Donošenje odluka o proglašenjima mjesta i ostataka nacionalnim spomenicima ima za cilj očuvanje kulturnog pamćenja naroda i kulturnog identiteta mjesta.

Na Tuzlanskom kantona imamo 51 dobro sa statusom nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine. Iako teritorijalno najveća, na području općine Lukavac je svega pet dobara proglašeno nacionalnim spomenikom. Od toga, četiri dobra proglašena su nacionalnim spomenikom u periodu 2015-2017. godine.

Prvo dobro naslijeđa s područja općine Lukavac koje je 2009. godine proglašeno nacionalnim spomenikom je Historijska građevina „Hram svetog

---

³⁶ Arhiva Zavoda, Peticije za proglašenje nepokretnog dobra nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine: Vila „Solvay“ Lukavac, Stara željeznička stanica u Lukavcu, Čamdžića kuća u Puračiću, Čaršijska džamija u Puračiću, Nišani Ibrahim-age Plajatela u Smolući, Tuzla 2014-2015.

proroka Ilije sa pokretnom imovinom u Puračiću“.³⁷

(Foto-arhiva Zavoda, 2017.)

Vila Solvay Lukavac, historijska građevina

Objekat Vila „Solvay“ izgrađen je u austrougarskom periodu i predstavlja

---

³⁷ U blizini kuće Jove Babunovića 1881. godine, sagrađena je prva drvena pravoslavna crkva u Puračiću. Ova mala crkva je osveštana 20. jula iste godine od strane njegovog Visokopravosveštenstva zvrničko-tuzlanskog mitropolita Dionisija i tog dana je osnovana crkvena općina. Prethodno je građanin Puračića Vaskrsije Bočić darovao zemlju i drvenu zgradu od koje je napravljen Hram sv. proroka Ilije, koji je na ovom mjestu služio sve do 1896. godine. Nakon što je sagrađena crkva, 1885. godine osnovana je i škola, a prvi crkveno-školski odbornici su bili Blagoje Despotović (predsjednik), Stevan Vasiljević (učitelj i prvi purački paroh), Timotija Stokanović i Savo Babunović. Drvena crkva je bila izgrađena od trošne drvene građe i bila je u lošem konstruktivnom stanju. Enterijer je bio vrlo skromno uređen i nije bilo ornamenata, sveštenih odijela ni crkvenih knjiga. Zbog takvog stanja, mitropolit Nikolaj Mandić je uputio 17. decembra 1894. godine poziv nadležnom parohu u Puračiću, Stevanu Vasiljeviću, da sa tri ugledna parohijanina posjeti kancelariju mitropolita, radi razmatranja projekta za podizanje nove crkve u Puračiću. Naredne, 1895. godine se započelo sa gradnjom nove crkve na pristupačnijem ravničarskom dijelu Puračića, ispod Čaršije prema rijeci Spreči. Hram sv. proroka Ilije u Puračiću izgrađen je od strane poduzetnika Dimitrija Starčevića i majstora Gavre Gajića. Hram je osvećen 14. oktobra 1903. godine od strane mitropolita Nikolaja. Stara i oronula drvena crkva je potom porušena 1909. godine i na mjestu gdje je bio oltar podignut je spomenik. Istovremeno su rađeni i manji građevinski radovi na novosagrađenoj crkvi Sv. proroka Ilije. Krajem I svjetskog rata, austrougarske vlasti su skinule crkveno zvono, u cilju pretapanja i kraljenja topovskih cijevi i drugog ratnog materijala. Novo zvono je nabavljeno tek 1924. godine i bilo je privremeno postavljeno na drvenom zvoniku u neposrednoj blizini crkve, a prenijeto je na novosagrađeni zvonik 1929. godine., Pogledati Odluku Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: *Historijska građevina – Hram svetog proroka Ilije sa pokretnom imovinom u Puračiću, općina Lukavac*, Sarajevo, maj 2009., www.kons.gov.ba (21.01.2019.)

najznačajnije dobro graditeljskog i kulturno-historijskog naslijeđa na području općine Lukavac. Prvobitno vila "Solvay" nije zamišljena kao stambeni objekat već kao zdravstvena ustanova. Izgrađena je 1911/12. godine i u narodu je poznata pod nazivom „Vila“ ili „Milerova vila“. Dolaskom Fritza Millera za direktora kompanije "Solvay" dvadesetih godina XX stoljeća, objekat mijenja ulogu i postaje stambena vila.

Temelji današnjeg gradskog područja Lukavca postavljeni su krajem 19. stoljeća. Naime, već sa početkom izgradnje Fabrike sode, 1893. godine, podizane su i prve stambene zgrade novog naselja. Radilo se planski, po urbanističkim načelima, zadovoljavajući stambene, ali i komunalne, infrastrukturne, javne i društveno-socijalne potrebe. Prvo su podignute zgrade za radnike i majstore (Radnička kolona i Majsterhaus), a zatim i za činovnike i namještenike (Činovnička kolona, Filipstan). Na kraju Činovničke ulice sagrađen je reprezentativni objekat prvobitno za potrebe zdravstvene ustanove. Upravo, ovaj objekat promjenom namjene iz zdravstvene u stambenu, postaje dom (vila) tadašnjeg direktora lukavačke Fabrike sode Solvay, Fritza Mülera. Kao značajno graditeljsko dobro iz Austrougarskog perioda, predstavlja jedan od simbola grada Lukavca, koji od novembra 2015. godine ima status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine.

Na samom kraju činovničkog naselja, u periodu 1911-1912. godine izgrađen je raskošan objekat koji će kasnije biti nazvan Vila.. Nedvojbeno je da je ova reprezentativna građevina sagrađena s namjenom da bude zdravstvena ustanova, ali ranije nije bilo razjašnjeno da li kao fabrička ambulanta, bolnica, „mala bolnica“ ili nešto drugo u tom kontekstu. Projekat koji je u arhivi Fabrike sode vođen kao „Krankenhaus“, u Lukavcu je stigao 21. jula 1911. godine, nakon čega se 26. jula potpisuje protokol o izgradnji bolnice (lječilišta) u Lukavcu. Potom, kako je navedeno, u augustu i septembru iste godine u štampi se govori da je počela gradnja Pasterovog Zavoda u Lukavcu. Ako znamo da je dr. Adolf Hempt, kao prvi ljekar na službi u Lukavcu od 1905. godine, kao i da se njegovo ime provlači kroz planove, inicijative i realizaciju izgradnje zdravstvene ustanove ovdje, a potom i u Novom Sadu, onda sa priličnom sigurnošću možemo izvesti zaključak da je ovaj objekat u Lukavcu građen baš s namjerom da u njemu zaživi značajna medicinska ustanova, kakva je Higijenski ili Pasterov Zavod. Zahvaljujući zalaganju, tada već uglednog i priznatog, doktora Adolfa Hempta, te Josefa Valende, direktora Sodafabrik Solvay Lukavac, pomenuto velelepno zdanje je podignuto u Lukavcu do kraja 1912. godine.

Ipak, prema dostupnim informacijama, u njemu nije zaživio Pasterov zavod. Zašto nije, ostaje otvoreno pitanje, a mogući odgovori leže u općim političkim i društveno-socijalnim prilikama u Dvojnoj Monarhiji uoči Prvog

svjetskog rata. Uprkos tome, dr. Hempt je do 1914. godine u „Vili“ otvorio zdravstvenu ustanovu – „Fabrikspital“ ili „Werks Ambulatorium“, u narodu prozvanu „mala bolnica“ koja je bila opremljena najsavremenijim medicinskim sredstvima toga perioda.³⁸

*Fotografija vile iz 1914. godine
(Lukavac kroz vrijeme)*

Za vrijeme Prvog svjetskog rata, u tom objektu smješten je Stacionar za Austrougarske vojnike, dok je dr. Hempt, kao rezervni oficir službovao kao komandant Vojne bolnice u Trstu. Poslije sloma Austrougarske, dr. Hempt se vratio u Lukavac, gdje se ponovo našao na dužnosti glavnog ljekara. Početkom 1921. godine odlazi u rodni Novi Sad, gdje intenzivira aktivnost na organizovanju Pasterovog Zavoda, koji se otvara već 1922. godine.

Što se tiče zdravstvene službe, nakon odlaska dr. Hempta u Novi Sad, u Lukavcu dvije godine ordiniraju ljekari iz Tuzle, a 1924. godine za glavnog ljekara u Lukavcu imenovan je dr. Ljudevit Jurinac, koji se tu doseljava iz Varaždina i na službi ostaje sve do 1946. godine. U početku je dr. Jurinac radio u vili, odnosno maloj ili radničkoj bolnici, sve dok ta zgrada nije promijenila namjenu i preuređena za stanovanje, za što je najviše bio zaslužan Fritz Müller, direktor Bosanske tvornice sode Solvay dd. Lukavac. Nije bilo moguće utvrditi koje je godine zdravstvena namjena objekta u potpunosti promijenjena u

---

³⁸ Adi Ćorović, Semir Hadžimusić, „Vila Solvay u Lukavcu. Historijski osvrt i arhitektonski opis nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine“, *Gračanički glasnik, časopis za kulturnu historiju* br. 44., Gračanica 2017, 35-49.

stambenu. Poznato je da je Müller živio u vili, od kada je naimenovan za direktora fabrike 1926. godine, pa sve do oktobra 1943. godine. Upravo je po uputama direktora Millera izvršena dogradnja terase iznad ulaza sa sjeverne strane.

Vila Solvay se nalazi u središnjem dijelu prostrane zelene površine, dimenzija 97,00 m x 94,00 m. Tlocrtna osnova vile je pravougaonog oblika dimenzija 19,05 m x 13,80 m, spratnost objekta iznosi Sut+VP+M, a visina do sljemena četverovodnog krova iznosi 10,74 m. Ispred glavnog ulaza na sjeveru, kojeg predstavljaju dvokrilna vrata, dimenzija 1,63 m x 3,20 m nalazi se natkriveni trijem, dimenzija 4,97 m x 2,00 m, koji je sa dvorištem povezan vanjskim stepeništem 45 širine 2,26 m.

Fasade objekta nisu stilski strogo definirane, te je moguće raspoznati dekorativne elemente koji odražavaju estetiku secesije, ali i elemente historicističkog dekorativnog programa.

*Vila Solvay, sjeverna fasada
(Foto: S. Hadžimusić, 2015.)*

Odluka o proglašenju Vile Solvay nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine zasnovana je na slijedećim kriterijumima: Vremensko određenje: dobra nastala od prahistorije do 1960. godine; Umjetnička i estetska vrijednost: kvalitet obrade, proporcije, kompozicija, vrijednost detalja; Simbolička vrijednost: svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju; Ambijentalna vrijednost: značenje u strukturi i slici grada; Izvornost: oblik i dizajn, materijal i sadržaj, položaj i smještaj u prostoru; Cjelovitost: fizička

cjelovitost, homogenost, zaokruženost (kompletnost).³⁹ Shodno navedenom, Vila Solvay za Lukavac predstavlja jedan od najvažnijih simbola grada, te danas sasvim zasluženno ima status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine.

Nadležne institucije i lokalna zajednica trebalo bi da što prije realizuju mjere zaštite, obnove i prezentacije ovog značajnog dobra kulturno-historijskog naslijeđa. Također, kako bi se sačuvala kultura sjećanja na ličnosti zavičaja, uputno je afirmativno gledati na lik i djelo dr. Adolfa Hempta, prvog ljekara u Lukavcu, čovjeka koji je otvorio put razvoju javne zdravstvene službe na ovom prostoru, ali i nekom ko je odigrao ključnu ulogu u projektu izgradnje vile. Dakako, osim vile, potrebno je sva druga dobra kulturnog naslijeđa, posebno pomenuta iz Austrougarskog perioda, po kojima je Lukavac nadasve poznat, valorizovati, zaštititi i adekvatno koristiti.

Katolička crkva i župna kuća, župa Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu

Katoličku crkvu Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu i župnu kuću (1928) projektovali su Karl Paržik i Florijan Strauss u duhu historicizma i neoromantizma. Ovi objekti čine značajnu i dobro očuvanu graditeljsku cjelinu, posebno kada se posmatraju u kontekstu susjednog stambenog naselja „Filipstan“ iz austrougarskog perioda, namijenjenog stanovanju poslovođa i istaknutih majstora obližnje Fabrike sode. Karl Paržik je bio jedan od najznačajnijih protagonista na arhitektonskoj sceni u Bosni i Hercegovini, tokom austrougarskog, ali i perioda između dva svjetska rata.

Pored dominirajućeg trenda moderne arhitekture, bila je prisutna i struja takozvane "historicističke inercije". Karl Paržik, uz Josipa Vančaša najznačajniji stvaralac iz austrougarskog stvaralačkog perioda se potpuno oglušio o pojavu novih trendova u arhitekturi nakon završetka I svjetskog rata i ostao vjeran stilskom izrazu gdje je postigao zapažene rezultate. U tom duhu projektuje i Crkvu Sv. Ante Padovanskog 1928. godine, koja je izvedena do 1930. godine od strane građevinskog preduzeća iz Tuzle vlasnika Florijana Straussa. O Paržikovoj stilskoj dosljednosti u tom periodu svjedoči i prethodno izvedena historicistička Crkva Majke Božje u Olovu iz 1925 godine. Nakon izvedbe Crkve Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu, Paržik u istom duhu izvodi i Crkvu Sv. Josipa u Sarajevu 1935. godine. Historicistički objekat izveden u Lukavcu se razlikuje od pomenutih crkvi u Olovu i Sarajevu što je rađen u dosljednoj zidanoj konstrukciji primjerenoj historicističkoj arhitekturi. Prethodne dvije crkve su izvedene u armiranobetonskoj konstrukciji. U stilskom pogledu, Crkva u

---

³⁹ Pogledati Odluku Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: *Historijska građevina – Vila Solvay, općina Lukavac*, Sarajevo, novembar 2015., www.kons.gov.ba, (26.12.2018.)

Lukavcu je najbližnja prethodno izvedenoj crkvi u Osovi iz 1926. godine. Pogotovo se tu misli na kompoziciju volumena i motiv arkada ispod strehe sa produženim trakama niz fasadu. Izvedba crkve je također predstavljala posljedicu privredno-industrijskog razvoja Lukavca iz prethodnog perioda. Uz blagonaklon odnos rukovodstva Fabrike sode u Lukavcu, nadbiskup Josip Štadler je 1910. godine odobrio osnivanje župe u Lukavcu posvećene Sv. Anđelu čuvaru, koja je trebala opslužiti sve veći broj novopridošlih vjernika u Lukavcu. Godine 1932. godine župa mijenja ime u Sv. Ante Padovanskog, po čemu je nazvana novoizgrađena crkva. Crkva je izgrađena po Paržikovom nacrtu bez obzira što su već postojali nacrti Josipa Vancaša iz 1909. godine. Pored crkve, u okviru istog kompleksa, 1928. godine je izvedena i župna kuća daleko manje spomeničke vrijednosti. Nacrti kuće su izvedeni od strane Florijana Straussa iz Tuzle.

JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je dana 16. 01. 2015. godine, Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika BiH podnijela peticiju za proglašenje „**Katoličke crkve i župne kuće, župa Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu**“, nacionalnim spomenikom BiH.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika je na sjednici 4-6. novembra 2015. godine graditeljsku cjelinu-Crkva Sv. Ante padovanskog sa župnom kućom u Lukavcu proglasila nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.⁴⁰

(Foto-arhiva Zavoda, 2018.)

---

⁴⁰ Pogledati Odluku Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: Graditeljska cjelina-Katolička crkva i župna kuća, župa Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu, Sarajevo, novembar 2015., www.kons.gov.ba, (20.01.2019).

Stara željeznička stanica u Lukavcu

Stara Željeznička stanica u Lukavcu predstavlja najstariji očuvani infrastrukturni objekat u gradu Lukavcu iz austrougarskog perioda (1894. godina). Stanica je podignuta na uskotračnoj pruzi Doboj-Simin Han, čija je gradnja trajala do 29. aprila 1886. godine.

Tokom druge polovine XX vijeka, nakon ukidanja uskotračne pruge, objekat je pretvoren u zdravstvenu ustanovu, ali je i dalje imao visoku ambijentalnu vrijednost u gradskom pejzažu Lukavca.

(Foto-arhiva Zavoda, 2015.)

Stara željeznička stanica se nalazi u Prvoj ulici, broj 3, južno u odnosu na centralni dio Lukavca, u produžetku Milerove ulice, na čijem se istočnom kraju nalazi Vila Solvay. Objekat stanice se nalazi 220 m od Fabrike sode na zapadu. Sjeverno od objekta se nalazi park sa spomen-obilježjem palim borcima iz II svjetskog rata i sportska dvorana.

Objekat je pravougaone osnove dimenzija 20,10 m x 10,04m, a spratnost objekta iznosi P + 1 + Potkrovlje.

Zgrada se sastoji od većeg zapadnog dijela dimenzija 13,70 m x 10,04 m pokrivenog dvovodnim krovom čije je sljeme postavljeno u smjeru istok-zapad i prizemnog istočnog dijela dimenzija 6,40m x 10,04m, čiji je sjeverni kraj pokriven ravnim krovom, a južni jednovodnim krovom.

Izgradnja pruge, željezničke stanice i Fabrike sode će omogućiti snažan privredni razvoj područja i formiranje novog radničkog naselja Lukavac.

U blizini Željezničke stanice, na rijeci Spreči istovremeno je izvedena parna pilana koja se bavila proizvodnjom pragova za pruge, neophodnih za gradnju željezničke pruge.

44. Lukavac Postamt-Bahnhof.									
Fußbotengang mit Brief- und Fahrpostbeförderung.									
—	—	7·20	12·50	8·40	} ab Lukavac Postamt . an {	—	7·35	1·05	8·55
			2·25						2·40
0·38	—	7·25	12·55	8·45	} an Lukavac Bahnhof . ab {	—	7·30	1·00	8·50
			2·30						2·35

Raspored otpreme i dopreme pošiljki na relaciji Vojna pošta-Željeznička stanica Lukavac, 1899. godine
(fb stranica: Lukavac kroz vrijeme)

Zgrada Željezničke stanice u Lukavcu je služila svojoj izvornoj namjeni do kraja austrougarskog perioda, ali i tokom perioda između I i II svjetskog rata. U tom historijskom razdoblju objekat je pored redovne namjene, predstavljao mjesno okupljalište gdje su se održavale različite manifestacije, uključujući radničke proslave.

Sačuvani su redovi vožnje BH Državne željeznice na uskotračnoj pruzi Doboj-Simin Han iz 1894, 1899, 1901 i 1912. godine na kojima je bila registrovana stanica Lukavac, kao stanica na kojoj su se zaustavljali putnički vozovi. Također, sačuvan je i raspored dostave pošiljki između Vojne pošte i Željezničke stanice Lukavac iz 1899. godine. Vojna pošta u Lukavcu je otvorena 1. marta 1895. godine.

Zgrada je oštećena tokom II svjetskog rata. Od 1946. godine pruga i objekat Željezničke stanice bio stavljen pod upravu tadašnje Jugoslovenske državne željeznice.

Početkom druge polovine XX vijeka, nakon ukidanja uskotračne pruge Doboj – Simin Han, objekat mijenja namjenu i postaje Dom zdravlja Lukavac. Sedamdesetih godina u objektu je ostala aktivna ambulanta.

Nakon agresije na BiH (period 1992–1995) sprat i dio prizemlja dobijaju stambenu funkciju. Godine 1997. u objekat je smješteno sjedište Crvenog križa općine Lukavac.

Tokom marta 2015. godine u prizemlje objekta useljava Auto-moto klub Lukavac, i u istom prostoru je klubska kafana.

Objekat Stare željezničke stanice u Lukavcu predstavlja zapušten objekat gdje se ne vrše zadovoljavajuće mjere redovnog održavanja.

Krov objekta djelimično propušta, a golim okom je vidljiv kvar kanalizacionih instalacija na spratu prema prizemlju.

Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je ovo dobro naslijeđa 16.01.2015. aplicirao Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, koja je na svojoj 67. sjednici (16-18.12.2015.) *Historijsku građevinu - Stara željeznička stanica, općina Lukavac*, proglasila nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.⁴¹

Čamdžića kuća u Puračiću

Stara bosanska kuća, kuća sa čardakom među rogovima. Datira iz osmanskog perioda. Kuća je u privatnom vlasništvu porodice Čamdžić iz Puračića. Autentični izgled je većinom sačuvan do danas, osim drvenog pokrova, koga je vlasnik da bi sačuvao kuću od propadanja zamijenio limenim. U oštećenom je stanju. Kuća se ne koristi u stambene svrhe.

Čamdžića kuća u Puračiću predstavlja jednu od rijetkih sačuvanih brvnara sa čardakom u Bosni i Hercegovini. Nalazi se u Ulici Avde Mujkića, u Čamdžića mahali na brežuljku zapadno od centralnog

dijela puračićke čaršije.

Ne postoje tačni podaci o vremenu nastanka Čamdžića kuće smještene u staroj puračićkoj mahali Čamdžići. Prema etnologu i historičaru Milenku Filipoviću, koji je ovu kuću uvrstio na popis rijetkih kuća tuzlanskog kraja (popis iz tridesetih godina XX vijeka), kuća je izvedena krajem 16. vijeka. Filipović to zaključuje, između ostalog, na osnovu evidentiranih „demira“ – šipki na prozorima, koji su na ovoj kući izvedeni od drveta.¹¹ Postoji i pretpostavka da je kuća izvedena tek sredinom 19. vijeka, odnosno od strane bega izbjeglice iz Budimpešte, nakon revolucije iz 1848. godine.⁴²

---

⁴¹ Pogledati Odluku Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: Historijska građevina - Stara željeznička stanica, općina Lukavac, Sarajevo, decembar 2015., www.kons.gov.ba, (22.01.2019.)

⁴² Adi Ćorović, Mihad Sakić, Semir Hadžimusić, „Čamdžića kuća - kulturno-historijsko naslijeđe Puračića“, *Zbornik radova: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac*, Lukavac 2016., 432-449.

Historijski podaci su oskudni, ali se zna da se tokom osmanskog perioda osvjetljenje u kući vršilo pomoću luća, kasnije pomoću svijeća od goveđeg loja. Tokom austrougarskog perioda osvjetljenje se počelo vršiti pomoću gasnih lampi, petrolejskih i karabitnih lampi. S obzirom da je u Puračiću tokom tridesetih godina XX vijeka izgrađena električna centrala, Čamdžića kuća je snabdjevena i električnom energijom. Nije poznato da je stambeni objekat oštećen tokom II svjetskog rata niti tokom zadnjeg rata u BiH (period 1992–95).

Godine 2010. vršeni su radovi redovnog održavanja objekta i tom prilikom vlasnik je drveni krovni pokrivač (šindru) zamijenio limenim. Treba istaći da je stari drveni pokrivač, odnosno njegovi ostaci još uvijek sačuvan i nalazi se odložen neposredno uz kuću.

Stari nišani u blizini Čamdžića kuće. desni nišan Osmana Čamdžića iz 1920. Godine (Foto: Z. Pinkas, 2016.)

Čamdžića kuća u Puračiću spada u red brvnara sa čardakom među rogovima, građenih na temeljima od kamena. Stambeni objekat je pravougaone tlocrtne osnove dimenzija 7,90 m x 5,33 m. Spratnost iznosi suteran + prizemlje + čardak + tavan. Kuća je sagrađena na kamenim temeljima, odnosno četiri kamena na koje se oslanja drvena konstrukcija. Prostor između četiri temeljna kamena ispunjen je manjim kamenjem koje je vezano ilovačom i krečom. Dimenzije suterana iznose 3,47 m x 5,33 m, a ulaz predstavljaju drvena vrata na zapadnoj strani dimenzija 90 cm x 165 cm. Djelimično ukopana magaza u suteranu i danas služi kao ostava. Zidovi suterana su drveni, a pod je sastavljen od nabijene zemlje i kamena.

Cjelokupna konstrukcija kuće je izvedena u drvetu, osim kamenih temelja. Dijelovi vanjskih zidova prizemlja su izvedeni u zemlji, pljevi i drvetu, s tim da su potom malterisani i krečeni. Na kući su očuvani drveni demiri, te sistem zatvaranja vrata – mandal. Današnji vlasnik Čamdžića kuće i čovjek koji se brižljivo o istoj stara jeste dipl. ing. Hasan (Osmana) Čamdžić, 1948. godište, iz Puračića. Hasan je svoje djetinjstvo proveo u ovoj kući, a sada živi u novoj, sagrađenoj u blizini stare. Hasanov otac Osman (1911. god.) cijeli život je proveo u ovoj kući, kao i njegov otac Mustafa i djed Osman.

Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK je uradio aplikaciju i istu 10. aprila 2015. godine podnio Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, što će nakon daljeg stručnog istraživanja rezultirati Odlukom o proglašenju Čamdžića kuće nacionalnim spomenikom BiH (1–3. februar 2016).⁴³

Dalji rad na istraživanju i valorizaciji kulturno-historijskog naslijeđa

Naravno da rad na istraživanju i valorizaciji kulturno-historijskog naslijeđa općine Lukavac nije završen 2018. godine. Naime, u proteklom periodu su se stvorili neophodni preduslovi za još intenzivniji angažman na ovom polju.

Registar dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa općine Lukavac kojeg vodi JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK nije dao konačan broj evidentiranih dobara već se taj broj shodno daljem toku istraživanja i valorizacije naslijeđa povećava, a isti ovisi od više faktora. Pored stručnih radnika Zavoda, Općina Lukavac, te druga pravna, ali i fizička lica mogu predložiti Zavodu da pokrene postupak istraživanja i valorizacije određenog dobra naslijeđa, koje shodno tome može biti upisano u navedeni Registar.

Što se tiče dobara koja zavređuju status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine, krajem 2018. godine, u saradnji s Komisijom za očuvanje nacionalnih spomenika su intenzivirane aktivnosti na valorizaciji Stare džamije u Turiji, te Centralne Spomen-kosturnice poginulim borcima NOR-a u Lukavcu, kako bi se i ova dva dobra kulturno-historijskog naslijeđa bila proglašena nacionalnim spomenicima.

Treba napomenuti da su u periodu 2015-2016. godine vođene aktivnosti kako bi se Čaršijska džamija u Puračiću proglasila nacionalnim spomenikom. Međutim ovdje treba naglasiti da je džematski odbor Puračić 2015. godine

---

⁴³ Pogledati Odluku Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika: Historijska građevina-Čamdžića kuća u Puračiću, općina Lukavac, Sarajevo, februar 2016., www.kons.gov.ba, (23.01.2019.)

započeo adaptaciju i renoviranje ove džamije. Dio radova mogao se podvesti pod tekuće održavanje (zamjena krovnog pokrivača), dok je drugi dio narušio izvornost i autentičnost ovog dobra (radovi na enterijeru i zamjena stolarije).

Također, još nekoliko dobara naslijeđa sa područja općine Lukavac se nalazi na listi peticija za proglašenje nacionalnim spomenikom kao što su: Nišani-mezar Ibrahim-age Plajatela u Smolući, stara džamija u Turiji, temelji manastira - crkve u Gnionici - Kaluđeru, zgrada "Vila Karamata", džamija na Ugru (Poljice) i druga dobra koja su predmet dalje valorizacije.

Za dobra koja su proglašena nacionalnim spomenikom potrebno je poduzeti hitne mjere zaštite i sanacije. Tu se prvenstveno misli na historijske građevine Stara željeznička stanica i Vila "Solvay" u Lukavcu, koje se trebaju zaštititi od dalje devastacije. Nakon što ova dobra budu zaštićena i sanirana, ista bi bila svrsishodno koristiti za kulturno-obrazovnu i turističku namjenu.

Od dobara koja su na listi peticija za proglašenja nacionalnim spomenikom izdvajamo:

STARA DŽAMIJA U NASELJU TURIJA

U Turiji se nalaze dvije džamije, stara i nova. Prema ranije dostupnim podacima stara džamija u Turiji (zaseok Ivkovina) otvorena je 1928. godine. Međutim, prema novijim istraživanjima, ova džamija je znatno starija. Naime, u haremu džamije se nalazi više starih nišana s turbanom koji datiraju još iz prve polovine 19. stoljeća. Pored toga, u gruntovnim knjigama katastarske općine Turija, povodom sastavljanja gruntovnice 1889. godine, kao vlasnik u A-I i A-II uknjižen je ***Vakuf turijske džamije***. Isto tako, u katastarskim knjigama iz austrougarskog perioda sastavljenim od 1882. do 1889. godine, na katastarskom planu za mjesto Turija se jasno vidi ucrtana džamija s haremom i mezarjem. U vrijeme Popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1895. godine Turija je imala 74. kuće, 356. stanovnika, **džamiju** i dva mekteba. Prema kazivanju mještana, koji podatke prenose od savremenika događaja, 1928. godine je bilo otvorenje ove džamije, ali pos svemu sudeći nakon temeljite rekonstrukcije stare džamije. Dakle, Stara džamija u Turiji je sagrađena najkasnije krajem 19. stoljeća.⁴⁴

Po svojoj arhitektonskoj izvedbi, može se reći da je ovo tipična stara bosanska džamija s drvenim četverovodnim krovom i drvenom zatvorenom

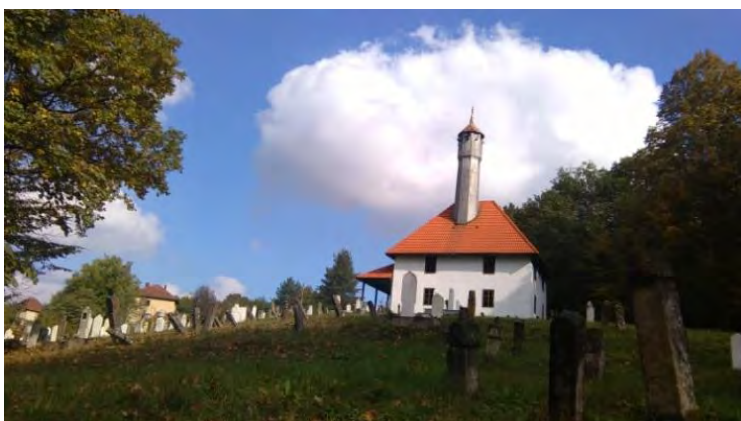
---

⁴⁴ Arhiva Zavoda, *Stara džamija u Turiji, općina Lukavac, prijedlog za proglašenje nacionalnim spomenikom*, Tuzla, mart 2018.

munarom izvedenom iz krova džamije.

Unutrašnjost džamije čine karakteristične drvene izvedbe mahfila, mimbera i kјursa.

Nakon što je oštećena periodu agresije na republiku Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine, temeljito je renovirana u skorije vrijeme, pri čemu nije znatnije promijenila prvobitni izgled. Drveni pokrov još prije 1992. godine je zamijenjen crvenim falcovanim crijepom, a drvena munara, veoma skladnih proporcija u odnosu na džamiju, radi zaštite je opšivena pocinčanim limom. Od svih džamija na području općine Lukavac, ova u Turiji je u najvećoj mjeri sačuvala svoj autentični izgled.⁴⁵

*Stara džamija u Turiji
(Foto: S. Hadžimusić, 2015.)*

CENTRALNA SPOMEN-KOSTURNICA POGINULIM BORCIMA NOR-A U LUKAVCU

Centralna Spomen-kosturnica se nalazi svega nekoliko metara iza Stare željezničke stanice, nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine.

Svečano je otvorena 13. septembra 1962. godine na Dan oslobođenja Lukavca u Drugom svjetskom ratu.

Na visokom obelisku nalazi se statua žene kao simbol pobjede, rad Dragiše Trifkovića, poznatog vajara iz Tuzle. Za ovu statuu je kod građana Lukavca uvriježeno mišljenje da pripada Mariji Macan, djevojci iz Lukavca,

---

⁴⁵ Više vidi: Šefko Sulejmanović, „Najstarije džamije na području općine Lukavac i njihov kulturno-historijski značaj“, *Zbornik radova sa naučnog skupa „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac*, Javna biblioteka Lukavac i Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK, Lukavac 2016., 401-431.

historijskoj ličnosti koja je kao četrnaestogodišnjakinja poginula 3. oktobra 1943. godine prilikom ulaska njemačkih jedinica u Lukavac.⁴⁶

U Spomen kosturnici je sahranjeno 125 poginulih boraca iz lukavačkog kraja. Spomen-kosturnica ima značajnu historijsku, graditeljsku, umjetničku i simboličku vrijednost.

Na ovom dobru spomeničkog naslijeđa 2011/2012. godine su vršeni radovi redovnog održavanja, pri čemu su postavljene nove mermerne ploče na postamentu glavnog spomenika.

JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je dao podršku peticiji UABNOR Lukavac od 04.02.2016. godine, za proglašenje „Centralne Spomen-kosturnice poginulim borcima NOR-a u Lukavcu“ nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Navedeno dobro je evidentirano od strane Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona u Registru „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac“, pod rednim brojem 25. „Spomen kosturnica poginulim učesnicima NOR-a – centralno spomenobilježje“, kao spomeničko naslijeđe I kategorije.

ZAKLJUČAK

Općina Lukavac je teritorijalno najveća općina Tuzlanskog kantona, koja baštini dug kontinuitet življenja na svom području. I pored toga nedovoljno je istražena njena lokalna historija, ali i kulturno-historijsko naslijeđe.

Godine 2009. proglašen je prvi nacionalni spomenik na području općine Lukavac. Radi se o Hramu Sv. Proroka Ilije u Puračiću. Međutim od tada pa do perioda kojeg predstavljamo ovim radom u Lukavcu ni jedno dobro nije valorizovano u status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine. Shodno

---

⁴⁶ Više vidi: Senad Begović, „Spomen-kosturnica poginulim učesnicima NOR-a u Lukavcu kao kulturno-historijsko naslijeđe antifašizma“, *Zbornik radova: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac*, Javna biblioteka Lukavac i Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK, Lukavac 2016., 459-468.

tome, bilo je prijeko potrebno krenuti u sistematska istraživanja, rekognosciranja i valorizaciju kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa ove lokalne zajednice. Isto je postignuto u periodu 2014-2018. kada su urađena kompleksna istraživanja, kako lokalne historije tako i kulturno-historijskog naslijeđa. Četiri dobra su proglašena nacionalnim spomenikom BiH, a druga 44 dobra su evidentirana u Registru Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK.

I dalje je potrebno nastaviti istraživanje i valorizaciju naslijeđa, ali i raditi na njegovoj zaštiti i adekvatnom korištenju, što će se postići u koliko se provedu mjere zaštite i sanacije postojećih nacionalnih spomenika i ako im se da svrsishodna funkcija (korištenje za javne i kulturno-obrazovne potrebe).

Također, prema dosadašnjim istraživanjima trenutno postoje elementi za proglašenje još nekoliko dobara nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (stara džamija u Turiji, Centralna spomen-kosturnica u Lukavcu i dr.).

RESEARCH AND VALORIZATION OF HERITAGE OF THE LUKAVAC MUNICIPALITY IN THE PERIOD 2014-2018

Abstract: *Analyzing the results of previous studies, we can conclude that in the period up to 2014, little has been done on the quality of the study of local history and heritage valorization of Lukavac Municipality.*

Nevertheless, since the end of 2014, a number of activities have been undertaken in terms of studying local history, as well as in the research and valorization of cultural, historical and natural heritage. In the period from 2014 to 2018, the professional team of the Institute for the Protection and Use of the Cultural and Historical and Natural Heritage of the Tuzla Canton made extensive field re-insights, research, records and categorization of heritage assets from the area of the municipality of Lukavac. The scientific conference "Cultural-historical and natural heritage of the Lukavac municipality" was held as a product of this work and published the same issue of works.

During the presented period, in the Lukavac Municipality, four cultural and historical properties were proclaimed a national monument of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *Lukavac Municipality, cultural and historical heritage, local history, national monuments.*